Tenagodus uit het Belgische Anversien en uit de Westerschelde

door

C. O. VAN REGTEREN ALTENA

Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden

In juni 1960 zag ik uit de collectie van de heer J. SNAAYER te Amsterdam een topfragment van *Tenagodus* [1]) spec. uit de Westerschelde. Daar mij toen uit tertiaire of kwartaire afzettingen uit de omgeving geen soort van dit geslacht bekend was, aarzelde ik te veronderstellen dat dit een schelp uit het Zeeuwse Kenozoicum zou zijn. Soms worden immers in de Westerschelde van elders aangevoerde recente schelpen gevonden en zulk een voorwerp kan na enige tijd de indruk maken fossiel te zijn.

Fig. 1. *Tenagodus terebellus* Lamarck. Anversien, Middenstatie, Antwerpen, september 1965, A. Wieles coll. et phot. Schaal 1 cm.

Later berichtte de heer A. WIELES te Terneuzen mij echter over twee vondsten, die aantonen dat *Tenagodus terebellus* (Lamarck) in het Anversien te Antwerpen voorkomt en waarschijnlijk maken dat twee schelpen uit de Westerschelde fossiel zijn en tot deze soort behoren. De heer WIELES illustreerde zijn vondsten eerst (in 1964 en 1965) met tekeningen en onlangs met foto's, die ik met zijn toestemming hier gaarne reproduceer.

[1]) De veel gebezigde spelling *Tenagodes* is onjuist.

In september 1965 vond de heer WIELES in het Anversien bij de Middenstatie te Antwerpen het in figuur 1 afgebeelde topfragment. „Het werd dus in situ verzameld in de daar ontdekte rijke fauna... en wel in de laag met kleine ex. van *Pan.* [*opea*] *menardi*, juist onder de bovenste laag met *Glycymeris pilosa*, welke daar practisch aan de oppervlakte ligt", aldus de heer WIELES in zijn brief van 8 augustus 1966.

De onderscheiding van soorten in het geslacht *Tenagodus* is moeilijk, omdat de vorm van de van nature losse winding van de schelp onder invloed van de omgeving sterk kan variëren, meer dan de winding van de meeste Prosobranchia, waarbij de omgangen aan elkaar sluiten. Het topfragment van Antwerpen is echter tengerder van bouw dan de recente *Tenagodus obtusus* Schumacher [= *anguinus* auct. (non Linnaeus)] uit de Middellandse Zee en komt goed overeen met de vorm, die SACCO (1896, p. 19, pl. 2 fig. 18) uit het Helvétien van Italië beschreef als „*Tenagodes anguinus* var. *miovermiculata*".

Uit het Mioceen (Aquitanien, Burdigalien en Helvétien) van de omgeving van Bordeaux is een vorm met nauwer gewonden apicale omgangen door COSSMANN & PEYROT (1922, p. 88, pl. 3 fig. 23) beschreven als „*Tenagodes anguinus* Linné; mut. *miocaenicus*". De auteurs vestigen er de aandacht op dat deze vorm zeer nauw verwant is aan de door SACCO beschreven variëteit, die ook in het Helvétien van Touraine en Anjou voorkomt. Uit de omgeving van Angers beschreef LAMARCK (1818, p. 338) zeer summier „*Siliquaria terebella*", die volgens COSSMANN & PEYROT wel SACCO's variëteit zal zijn, waarvoor PEYROT dan ook later (1938, p. 129) LAMARCK's soortsnaam gebruikt. Volgens GLIBERT (1949, p. 128) komt in het Helvétien van Touraine zowel de kurketrekkerachtig gewonden vorm (GLIBERT, 1949, pl. 7 fig. 11b) als de nauwer gewonden vorm (fig. 11a) voor en zijn zij door alle mogelijke overgangen verbonden. Later gebruikt GLIBERT (1962, p. 109) hiervoor ook de naam *Tenagodus terebellus* (Lamarck).

Samenvattend kunnen wij dus zeggen dat in het Mioceen van Italië en Frankrijk *Tenagodus terebellus* (Lamarck) voorkomt, die zich van de recente *T. obtusus* Schumacher uit de Middellandse Zee onderscheidt door tengerder bouw, en waarvan de apicale omgangen nauw of wat losser (kurketrekkerachtig) gewonden kunnen zijn. Door de vondst van de heer WIELES is het voorkomen van deze soort in het Anversien van Antwerpen aangetoond.

Nu dit is vastgesteld lijkt het wel zeer waarschijnlijk dat de schelp in de verzameling SNAAYER, evenals een tweede exemplaar van dezelfde herkomst gevonden door de heer WIELES (fig. 2), fossiel is en tot dezelfde soort gerekend moet worden. Hierbij maak ik echter enig

voorbehoud, omdat ik het eerstgenoemde exemplaar niet met de afbeeldingen in de literatuur heb vergeleken en het tweede de voor de determinatie belangrijke topwindingen mist.

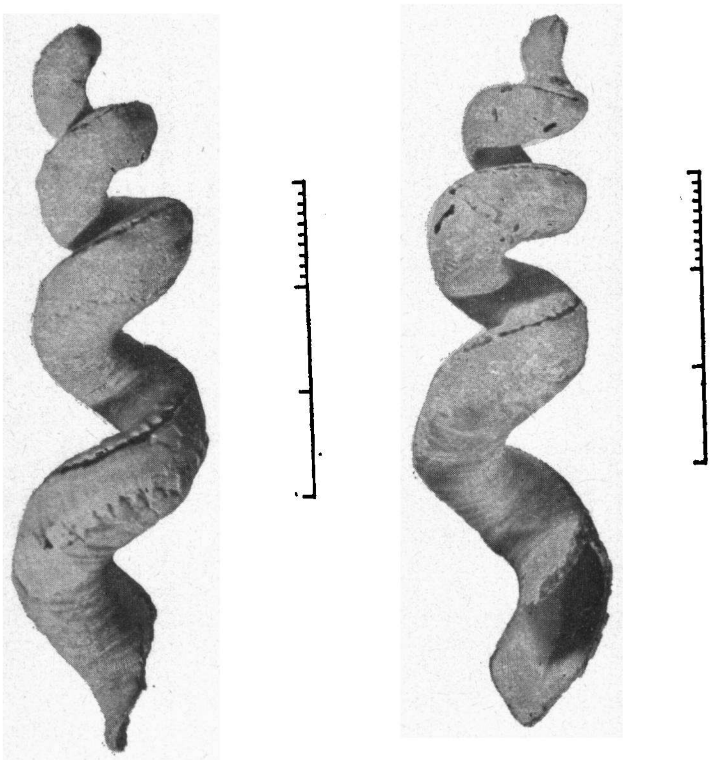

Fig. 2. *Tenagodus* spec. cf. *terebellus* Lamarck. Westerschelde, augustus 1964, A Wieles coll. et phot. Schaal 3 cm.

GECITEERDE LITERATUUR

COSSMANN, M., & A. PEYROT, 1922. Conchologie néogénique de l'Aquitaine, Suite. Ann. Soc. Linn. Bordeaux, vol. 73 (1921), pp. 1—321, pl. 1—7.

GLIBERT, M., 1949. Gastropodes du Miocène moyen du bassin de la Loire, 1. Mém. Inst. R. Sc. Nat. Belg. (2) vol. 30, pp. 1—240, 14 fig., 12 pl.

——, 1962. Les Mesogastropoda fossiles du Cénozoique étranger des collections de l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, 1. Mém. Inst. R. Sc. Nat. Belg. (2) vol. 69, pp. 1—305.

LAMARCK, le Chevallier DE, 1818. Histoire naturelle des animaux sans vertèbres. Vol. 5, pp. 1—612.

PEYROT, A., 1938. Les mollusques testacés univalves des dépôts helvétiens du bassin Ligérien. Actes Soc. Linn. Bordeaux, vol. 89 suppl., pp. 5—361, pl. 1—5.

SACCO, F., 1896. I molluschi dei terreni terziarii del Piemonte e della Liguria, vol. 20, pp. 1—65, pl. 1—5.

SUMMARY

A specimen of *Tenagodus terebellus* Lamarck (fig. 1) was found by Mr. WIELES in deposits of Anversian age at Antwerp. It seems likely that two shells (one of them: fig. 2) from material dredged in the Westerschelde, Netherlands, are fossils and belong to the same Miocene species.